

الحمد لله
الذي هدانا لهذا
الذي كنا لنهتدي لولا
هدى الله لنا

معرفی مدرس

❖ دکتر مسعود بهزادی فر هستیم؛ عضو هیئت علمی و استادیار دانشگاه علوم پزشکی لرستان

به کارگاه نگارش خلاصه سیاستی خوش آمدید!

امروز قرار است با هم یاد بگیریم چطور پیچیده ترین سیاستها را آنقدر ساده و جذاب بنویسیم که حتی مسئولان پرمشغله هم با دیدنش بگویند: «بله، این همان چیزی است که نیاز دارم!»

پس آماده باشید؛ قرار است سیاستگذاری را از حالت کاغذی به حالت تأثیرگذار تبدیل کنیم

شما هم تا حالا با خواندن یک خلاصه سیاستی به خواب رفته اید؟ امروز
میخواهیم این اتفاق نیفتد!

چرا مدیران و سیاستگذاران از گزارشهای طولانی فراریانند؟

«تصور کنید یک مدیر درگیر هزاران تصمیم روزانه را با یک راهکار ۵۰ صفحه ای تنها بگذارید! دقیقاً مثل این است که به یک غریق در حال دستوپا زدن، کتاب آموزش شنا پرتاب کنید! ♂ [?]

مدیران دنیایی دارند پر از جلسه های بی پایان، ایمیل های خوانده نشده و فشار زمان؛ آنها نه «حوصله» که فرصت ندارند! مغز انسان در حالت استرس فقط ۳۰ ثانیه ظرفیت پردازش دارد (حالا حساب کنید اگر صفحه ۲۵ گزارش تازه به «پیشنهاد عملی» برسد!).

گاهی گزارشهای طولانی آنقدر پیچیده میشوند که خود نویسنده هم اگر یک ماه بعد آنها را بخواند، با تعجب میپرسد: «این همه را من نوشتم؟!» [?]

پس بیا یاد کاری کنیم که سیاستها به جای خاک خوردن در کشوها، راه حلهای فوری و خوش قیافه باشند

خلاصه سیاستی چیست؟

تعریف خلاصه سیاستی (Policy Brief)

خلاصه سیاستی یک سند کوتاه، تحلیلی، و مبتنی بر شواهد است که با هدف پشتیبانی از تصمیم‌گیری در حوزه سیاست‌گذاری تهیه می‌شود. این سند، نتایج تحقیقات علمی یا تحلیلی را به زبان ساده و کاربردی ترجمه می‌کند تا برای مخاطبان غیرآکادمیک - به‌ویژه سیاست‌گذاران، مدیران اجرایی، تصمیم‌گیران ارشد و ذی‌نفعان کلیدی - قابل درک و استفاده باشد.

خلاصه سیاستی به طور خاص برای:

- ❖ تعریف یک مسئله عمومی یا تخصصی؛
- ❖ ارائه تحلیل از وضعیت موجود و علل آن؛
- ❖ معرفی گزینه‌های مختلف سیاستی برای مداخله؛
- ❖ و توصیه گزینه‌ای مشخص و قابل اجرا

طراحی می‌شود.

این سند باید به گونه‌ای نوشته شود که حتی در شرایط محدودیت زمانی تصمیم‌گیران، بتواند به سرعت توجه آن‌ها را جلب کرده، اطلاعات مورد نیاز را منتقل کند و بر تصمیم‌گیری آن‌ها تأثیر بگذارد.

کاربرد خلاصه سیاستی در نظام سلامت

در حوزه سلامت، خلاصه سیاستی ابزاری کلیدی برای پل زدن بین پژوهش و سیاست‌گذاری است. برخی از مهم‌ترین کاربردهای آن عبارت‌اند از:

۱. ترجمه دانش به سیاست (Knowledge Translation)

خلاصه سیاستی کمک می‌کند تا یافته‌های حاصل از پژوهش‌های سلامت به زبان قابل فهم و عمل برای سیاست‌گذاران و مدیران سلامت درآید.

۲. حمایت از تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد (Evidence-Informed Decision-Making)

در شرایطی که تصمیم‌گیری‌های نظام سلامت باید سریع، دقیق و مسئولانه باشد (مانند بحران‌های بهداشتی یا تخصیص منابع)، خلاصه سیاستی می‌تواند بهترین گزینه‌ها را با تحلیل مزایا، معایب، هزینه‌ها و پیامدهای آن‌ها ارائه دهد.

۳. تبیین و اولویت‌بندی مسائل سلامت:

سند سیاستی می‌تواند به شناسایی شکاف‌های موجود در نظام سلامت، برجسته کردن مسائل مغفول یا نوظهور و جلب توجه سیاست‌گذاران کمک کند.

۴. ارتباط با ذی‌نفعان:

خلاصه سیاستی ابزار مناسبی برای گفت‌وگو با سایر ذی‌نفعان مانند نمایندگان مجلس، نهادهای بیمه‌گر، سازمان‌های مردم‌نهاد، رسانه‌ها و عموم مردم نیز هست، چراکه زبان ساده، شفاف و هدف‌مند دارد.

۵. ارتقای پاسخگویی و شفافیت سیاست‌گذاری:

با مستندسازی تصمیم‌ها و پیشنهادهای بر اساس شواهد علمی، خلاصه سیاستی به ارتقای مشروعیت، شفافیت و اثربخشی سیاست‌های سلامت کمک می‌کند.

شاخص‌های کلیدی برای تعریف مسئله در خلاصه سیاستی

۱. اهمیت و اولویت اجتماعی یا سلامت عمومی

آیا این مسئله روی سلامت، رفاه یا هزینه‌های عمومی تأثیر چشم‌گیر دارد؟
آیا این مسئله در اسناد بالادستی، سیاست‌های ملی یا اهداف توسعه پایدار (SDGs) به آن اشاره شده؟

۲. فوری بودن (Urgency)

آیا این مسئله به تصمیم‌گیری سریع یا مداخله فوری نیاز دارد؟
مثلاً: بحران کمبود دارو، موج آنفلوآنزا، رشد سریع سرطان‌ها، یا بحران منابع مالی سلامت.

۳. قابلیت مداخله (Actionability)

آیا سیاست‌گذار واقعاً می‌تواند در این مسئله مداخله کند یا آن را اصلاح کند؟
سیاستی که قابلیت اجرا یا اصلاح نداشته باشد، برای Policy Brief مناسب نیست.

۴. شکاف دانش یا سیاست (Policy or Evidence Gap)

آیا در سیاست‌گذاری‌های فعلی یا شواهد موجود، خلأ و شکاف مشخصی وجود دارد؟
آیا یافته‌های پژوهشی جدید می‌توانند به بهبود سیاست موجود کمک کنند؟

۵. قابلیت ارائه راهکارهای مشخص و واقعی

آیا می‌توان برای این مسئله چند گزینه سیاستی قابل اجرا و ملموس ارائه داد؟
مسئله‌ای که راه حل روشنی نداشته باشد، مناسب Policy Brief نیست.

شاخص‌های کلیدی برای انتخاب عنوان Policy Brief

مقدمه

تعریف روشن و مختصر مسئله

مسئله باید به صورت دقیق و شفاف معرفی شود، بدون زیاده‌گویی یا مبهم‌گویی.

بیان اهمیت و پیامدهای آن برای نظام سلامت

توضیح دهید که چرا این مسئله برای نظام سلامت یا جامعه مهم است.

جذب توجه مخاطب با لحن سیاست‌محور

از عبارتهایی استفاده کنید که اهمیت موضوع را برای سیاست‌گذار پررنگ کند، مانند:
"اگر اکنون اقدام نشود..." یا "این مسئله منجر به هدررفت منابع می‌شود..."

اشاره کوتاه به وضعیت فعلی سیاست یا خلأ موجود

نشان دهید که در حال حاضر چه سیاست‌هایی وجود دارد (یا وجود ندارد) و چرا ناکافی‌اند.

محدود کردن دامنه موضوع

مشخص کنید که دقیقا به کدام بخش از مسئله می پردازید

بررسی وضعیت موجود

بخش "بررسی وضعیت موجود یکی از کلیدی‌ترین بخش‌های یک خلاصه سیاستی است، چرا که:

مخاطب (سیاست‌گذار) باید بداند مسئله در چه زمینه‌ای رخ می‌دهد؛
چه عواملی بر آن تأثیرگذارند؛
و چه سیاست‌هایی تاکنون اجرا شده‌اند یا نشده‌اند.

موارد و شاخص‌هایی که در این بخش باید مورد توجه قرار گیرند

اپیدمیولوژیک (Epidemiological Indicators)

شیوع (Prevalence)

بروز (Incidence)

بار بیماری (DALYs, Years Lost)

میزان مرگ و میر یا ناتوانی مرتبط

روندهای چندساله (Trend analysis)

اقتصادی (Economic Context)

- هزینه مستقیم و غیرمستقیم بیماری یا مسئله
- فشار بر بیمه‌ها یا نظام تأمین مالی
- نابرابری در دسترسی به خدمات به دلیل وضعیت اقتصادی
- تأثیر روی بهره‌وری نیروی کار یا اقتصاد خانواده

■ مثال: هزینه درمان دیابت و عوارض آن سالانه بیش از ۴ هزار میلیارد تومان بر نظام سلامت تحمیل می‌کند.

اجتماعی و فرهنگی (Socio-Cultural Factors)

- باورها، نگرش‌ها و رفتارهای مردم نسبت به آن مسئله
- میزان آگاهی عمومی
- انگ‌زدایی یا برچسب‌زدایی (مثلاً در مسائل روان‌پزشکی)
- شکاف جنسیتی یا قومی در دسترسی یا نتایج سلامت

سیاسی و سیاستی (Political/Policy Context)

- قوانین، برنامه‌های ملی، استراتژی‌ها یا مداخلات موجود
- جایگاه مسئله در برنامه‌های وزارت بهداشت، دولت یا مجلس
- سطح حمایت سیاسی (یا عدم حمایت)

نظام سلامت و ساختار سازمانی (Health System Capacity)

میزان پوشش خدمات (Coverage)
کمبود منابع انسانی یا زیرساخت‌ها
عملکرد شبکه PHC یا بیمارستانی در آن زمینه
ظرفیت ثبت، پایش و استفاده از داده‌ها

نابرابری‌ها (Inequities)

بررسی تفاوت‌ها بین مناطق جغرافیایی، شهری و روستایی، فقیر و غنی، زن و مرد و...

مقایسه با سایر کشورها (Optional)

گاهی مقایسه با کشورهای مشابه می تواند به سیاست گذار ایده دهد.

"مروری بر راهکارها و پیشنهادهای سیاستی در کشورهای دیگر یا در کشور
خودمان

بخش "مروری بر راهکارها و پیشنهادهای سیاستی در کشورهای دیگر یا در کشور خودمان" نقش حیاتی در مستند کردن امکان‌پذیری، اثرگذاری، و الهام‌بخشی سیاست پیشنهادی شما دارد. در این بخش، سیاست‌گذار می‌خواهد ببیند:
آیا راه‌حل‌های مشابه جای دیگری امتحان شده‌اند یا خیر؟
نتیجه چه بوده؟
آیا این راهکار در کشور ما قابل تطبیق است یا نه؟

منابع اصلی برای استخراج راهکارهای سیاستی:

۱. سازمان‌های بین‌المللی

- سازمان جهانی بهداشت (WHO)
- سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)
- World Bank
- UNDP
- GAVI, Global Fund
- گزارش‌های SDG و UHC

نوع منابع: گزارش‌های سیاستی، راهنماها، سیاست‌های موفق جهانی در سلامت.

بانک‌های اطلاعاتی علمی

■ PubMed, Scopus, Web of Science

■ Google Scholar

■ Cochrane Library (برای مداخلات مبتنی بر شواهد)

□ نوع منابع: مقالات مروری سیاستی، مطالعات تطبیقی، ارزیابی سیاست‌ها در کشورها

مراکز تحقیقاتی و اندیشکده‌ها

- مرکز ملی تحقیقات سلامت در ایران
- شورای سیاست‌گذاری سلامت، دفتر مدیریت فناوری سلامت، و معاونت‌های وزارت بهداشت ایران
- گزارش‌های سازمان برنامه‌وبودجه یا بیمه سلامت
- گزارش‌های مجلس
- فضای مجازی و رسانه‌ها

برنامه‌ها و اسناد رسمی کشورها

■ اسناد راهبردی ملی در ایران (مثلاً سند ملی بیماری‌های
غیرواگیر)

■ برنامه پزشک خانواده، طرح تحول سلامت، برنامه گسترش

PHC

■ National Health Policy Documents از کشورهای

مشابه

توضیح

سیاست در کجا اجرا شده است؟

راهکار دقیقاً چه بوده؟

چگونه اجرا شده؟ (گستره، سطح مداخله، گروه هدف)

چه تأثیری داشته؟ (میزان پوشش، کاهش بیماری، صرفه‌جویی مالی و...)

چه چیزی موفق بوده؟ چه موانعی داشته؟

آیا این سیاست با زمینه ایران قابل انطباق است یا نه؟ چرا؟

مورد

نام کشور یا منطقه

نام سیاست/مداخله

جزئیات پیاده‌سازی

نتایج حاصل شده

نقاط قوت و چالش‌ها

امکان تطبیق در ایران

اولویت‌بندی راهکارهای سیاستی

هدف از اولویت بندی راهکارها:

- ✓ انتخاب عملی ترین، مؤثرترین، و کم هزینه ترین راه حل ها برای تصمیم سازان.
- ✓ فراهم کردن زمینه برای توصیه سیاستی نهایی.
- ✓ پرهیز از پراکندگی و تمرکز بر اقدامات کلیدی.

توضیح

شاخص

تا چه اندازه این راهکار مشکل را حل می‌کند؟

اثر بخشی

نسبت هزینه به فایده چگونه است؟ منابع بهینه مصرف می‌شوند؟

کارایی و هزینه-فایده

از نظر فنی، اجرایی، و سازمانی چقدر امکان اجرا دارد؟

امکان پذیری اجرایی

برای ذی‌نفعان، سیاست‌گذاران، جامعه پزشکی و مردم چقدر قابل پذیرش است؟

مقبولیت

در بلندمدت قابل تداوم است؟ یا فقط موقتی است؟

پایداری

با برنامه‌های ملی سلامت یا اسناد بالادستی سازگار است؟

هم‌راستایی با سیاست‌های کلان

چقدر زمان می‌برد تا به نتیجه برسد؟ پاسخ فوری است یا بلندمدت؟

زمان‌بری

پیامدهای اجتماعی یا سیاسی مثبت یا منفی دارد؟

اثرگذاری اجتماعی/سیاسی

روش‌های اولویت‌بندی قابل استفاده:

۱. ماتریس امتیازدهی (**Scoring Matrix**)
به هر راهکار، بر اساس شاخص‌ها (مثلاً از ۱ تا ۵)، نمره داده می‌شود.
امتیاز کل محاسبه و مقایسه می‌شود.
۲. روش مشورتی (**Delphi/Expert panel**)
با مشارکت ذی‌نفعان یا متخصصین، نظرات گردآوری و اولویت‌ها مشخص می‌شود.
۳. تحلیل چندمعیاره (**MCDA**)
برای راهکارهای پیچیده یا تعداد بالا؛ وزندهی به شاخص‌ها + امتیازدهی

نتیجه گیری

هدف اصلی از نتیجه‌گیری:

خلاصه‌سازی کل پیام سیاستی در چند جمله‌ی قوی
تأکید بر اهمیت اقدام فوری یا اولویت‌دار
ارائه یک یا چند توصیه سیاستی مشخص، عملی و قابل اجرا

موارد کلیدی که باید در نتیجه‌گیری گنجانده شود

توضیح

در ۱-۲ جمله، اهمیت مسئله را یادآوری کنید.

سیاست‌گذار باید دقیقاً بداند چه کاری باید انجام دهد.

۱ تا ۳ راهکار نهایی، به‌وضوح و بر اساس اولویت.

آیا فوری است؟ در کوتاه‌مدت، میان‌مدت یا بلندمدت قابل اجراست؟

اگر کاری انجام نشود، چه زیان‌هایی دارد؟ (اختیاری ولی مؤثر)

مورد

بیان مجدد مسئله یا چالش کلیدی

خلاصه پیام کلیدی خلاصه سیاستی

توصیه یا پیشنهاد نهایی سیاستی

اقدام‌پذیری و زمان اقدام

پیامدهای احتمالی عدم اقدام

❓ باور ما این است که تغییر، از اندیشه‌های شما آغاز می‌شود.

✍️ هر خلاصه سیاستی، گامی است به‌سوی نظام سلامت عادلانه‌تر، کارآمدتر و انسان‌محورتر.

❓ با دانش، تعهد و قلم شما، می‌توان تصمیمات امروز را برای آینده‌ای سالم‌تر رقم زد.

با سپاس از حضور ارزشمندان